

124. Domaszék, Nagy Mátyás dűlő

(Csongrád megye) Sza

2005. május 19. és június 14. között megelőző feltárást végeztünk az M5 autópálya építésének régészeti szakfelügyelete során a nyomvonal 168+300–168+600 km-szelvényei között talált 17/40 (M5 76. sz.) lelőhelyen. A munkát egy 300 m hosszú és mintegy 50 m széles sávban végezhetjük. A kutatott terület nagysága 14 780 m², a feltárt objektumok száma 243.

A lelőhely Domaszék és Röske között, a Nagy Mátyás dűlőben helyezkedik el. A területet É-ről és Ny-ról a korabeli Maty-ér K–Ny folyásirányú szakaszához kapcsolódó vízgyűjtő rendszer határolja. A nyomvonal Ny-i széle jelenleg is belvizes, ingoványos legelő, É-i részén szintén egy mélyebb terület helyezkedik el, melyet az autópálya keresztbe szelt. A kitűzött szelvény DNy-i része szintén a mederrendszerhez kapcsolódó mélyebb rész volt, a K-i részen a domborzat fokozatosan emelkedett, melyet a régészeti korú objektumok elhelyezkedése is jól körvonalazott.

A jelenlegi lelőhelytől É-ra, a 168+250–168+300 km-szelvények között 1993-ban Ormány János végzett egy kisebb területen ásatást, melynek során 10 szarmata kori telepjelenséget tárt fel. Az ekkor megkezdett objektumszámozást folytattuk.

A lelőhelyen, mely erősen bolygatott volt, egy szarmata kori település nyomai és két szarmata kori temetőrészlet került elő.

A szarmata településnek csak kis részlete esett a feltárandó nyomvonalba. Ezek a szelvény középső harmadának K-i részén lévő magaslaton helyezkedtek el. A jelenségek nagy részét a kerek vagy ovális szájnylású, sekély gödrök alkották. Ezek mellett feltártunk néhány kisebb méretű méhkas alakú tárolóvermet, két nagyméretű kutat és két földbe mélyített ház maradványát is. Az objektumok betöltéséből csekély mennyiségű leletanyag került elő. Ezek zömét a kerámia és az állatcsont jelenti. A feltárt területen egy római festett edény és egy amfóra oldaltöredéke került elő, másodlagosan.

A nyomvonalon feltárt két temetőrészletet a területen élt szarmata lakosság különböző közösségeinek hagyatékként értelmezhetjük. A sírcsoportok (temetőrészletek) egyértelműen különállóak voltak, egymástól mintegy 100–150 m-re helyezkedtek el. A sírokból előkerült leletanyag kronológiai helyzetében is különbségek mutatkoznak. A nyomvonal É-i részében talált sírokat egy korábbi közösség ásta, mint a délen előkerült temetkezéseket.

A nyomvonal ÉNy-i részében (a fentebb említett, futóhomokkal betemetett mederrészlet É-i partján) négy DK–ÉNy tájolású, téglalap alakú sírfolt került elő a humuszoslás során. Ezek közül kettő sírgödör szinte teljesen üres volt, a harmadikban csak néhány csont és gyöngy volt, a negyedik sír egy fiatal lány sírja volt eredeti helyzetben, bolygatás nélkül. A rönkkoporsóba helyezett elhunyt gazdag leletanyaga közül a legimpozánsabb a két fibulája (aranyozott fedlapú, ékkőberakásos dobozfibula,

lemezes szerkezetű, ékkőberakásos korongfibula), gyöngyös öve és a gyöngyökkel kivarrt ingujja és nadrágja volt.

A másik temetőrészlet a nyomvonal középső harmadának K-i felében, a telepobjektumok szomszédságában került elő. A sírcsoport Ny-i széle ismert, a temető kiterjedését nem állt módunkban feltérképezni. A feltárt 15 sír sorokba rendezve helyezkedett el, tájolásuk DK–ÉNy. Az elhunytakat általában koporsóba fektették, melyet a sírok bontása során kirajzolódó foltok jeleztek. A sírok jelentős része (11) bolygatott volt. A rablások ellenére mindegyik sírban találtunk valamilyen tárgyat. A női sírok legáltalánosabb leletei a gyöngyök voltak, de ezek mellett fibulákat, karpereceket és egyéb leleteket (balta alakú csüngők, ezüstérem, orsógomb) is találtunk. A férfisírok szegényesebb leletanyagát általában a vasfibula és a vas övcsatok jelentették; a közösségben élő harcosokra az egyik sírban talált vas lándzsahegy utalt. Sok sírban került elő vaskés, melyet általánosan a bal combcsontra keresztbe fektettek. A legtöbb sírba az elhunyt lábához helyeztek edényt is (néhány kivételével mind korongolt volt). Szintén az edénymelléklet adását láthatjuk az egyik sírban talált üvegpohár töredékében. A lencse alakú csiszolatokkal díszített pohár a temetőrészlet Kr. u. 4–5. századi keltezését is alátámasztja.

MÉSZÁROS PATRÍCIA – SÓSKUTI KORNÉL

125. Dombóvár, Mászlony-puszta

(Tolna megye) B

A Kiskondai halastavakra lejtő domboldalon légi felderítéskor kerek, sötét gyűrűt észleltem. A 2005. április 13-án végzett terepbejárás során, szántásban a kerek foltot nem találtam meg, viszont a területen igen sok késő bronzkori cserepet gyűjtöttem, hamus, paticsos foltokat figyeltem meg.

MIKLÓS ZSUZSA

126. Dormánd, Homokos-Görbe III.

(Heves megye) B

Az épülő gázvezeték Heves megyei szakaszának terepbejárásakor 2004-ben vált ismertté a lelőhely. 2005. november 13–17. között megelőző feltárást végeztünk a Dormánd ÉNy-i határában fekvő, 250 m hosszán, 5 m szélességben lehumuszt lelőhelyen. Több mint 30 késő bronzkori objektum foltját azonosítottuk, amelyek nagyobb számban tárológödrök voltak. Közöttük szabálytalan eloszlásban több ÉNy–DK-i tájolású, csekély mélységű árok húzódott. Az objektumok leletanyaga a szokásos késő bronzkori összképet mutatja.

DANYI JÓZSEF

127. Dormánd, Zsidó temető

(Heves megye) B, LT, Kk?

A lelőhelyet a Tiszaújváros–Százhalombatta vezetékaszakasz nyomvonalán 2004-ben végzett terepbejárások so-

rán fedezték fel Dormánd Ny-i határában, a Zsidó-temetőről elnevezett dűlő K-i peremén, amely egy régi Laskó holt ág markánsan kiemelkedő Ny-i partján található.

A 2005 őszén végzett megelőző feltáráson több mint 20 objektumot bontottunk ki. Az objektumok egy része késő bronzkori, egy része pedig kelta kori, de ezek mellett egy késő középkori, vagy újkori árok nyoma is előkerült. A kelta korszakból jobbra téglalap alaprajzú házak lakógödreit, míg a késő bronzkorból kizárólag ovális, vagy kerek szájú gödröket és árkokat ástunk ki. A felszíni nyomok alapján mind a bronzkori, mind a vaskori település nagy felületre terjedt ki az itt magasodó domboldalon, a települési nyomok egészen a domb aljáig követhetők. Az érmeder közelében a vastag humuszszint alján tűzhelynyomokat figyeltünk meg.

DOMBORÓCZKI LÁSZLÓ

128. Döbrököz, Kétvíz köze

(Tolna megye) B

2005. május 2-án újabb terepbejárást végeztem a helyszínen, megnéztem a földvár átvágását. Mélysége átlag 1 m, szélessége kb. 50 m. Belső oldalán sok volt a szürke, hamus folt, sok késő bronzkori cserepet, állatcsontot találtam.

MIKLÓS ZSUZSA

129. Drávatamási, Kenderáztató

(Somogy megye) Ó, Á, Tő

A lelőhely 1992-ben vált ismertté, amikor az alacsony vízállásnak köszönhetően több bődönhajó vált láthatóvá a part mentén. Az egyik hajótestből egy 16–17. századi kiöntőcsöves török rézkancsó is előkerült.¹¹

2005. június 24-i szemlénken pontos leírás alapján kezdtük meg a munkát. A vizsgálatra kijelölt terület felső (folyásirány felőli) végének megközelítésekor meglepetésünkre tiszta vízben jól kivehető volt egy hajó körvonala. Erről a pontról kiindulva vizsgáltuk meg a lelőhelyet. Megállapítottuk, hogy mintegy 80 m hosszban bődönhajók sorakoznak a víz alatt a part előtt. A szemle során 11 hajót számoltunk meg, ezek többsége majdnem teljesen ép, volt néhány töredékes darab is.

A legjelentősebb koncentráció egy félszigetszerű partkiszögellés körül volt megfigyelhető. A meredek részsűn lecsúszva több hajótest feküdt egymás mellett, illetve egymás körül. Ezen a ponton a folyó szokatlanul mély (7 m), az áramlás rendkívül erős. Az említett kiszögellésnél, a hajók közelében egy megmunkált, fekvő gerendát figyeltünk meg. A gerenda oktagonális keresztmetszetű, 20–25 cm átmérőjű, színe alapján tölgyből

készült. Oldalán két csoportban 2-2 üreg látható, ezek feltételezhetően csaplyukak. A gerenda mellett deszkák és vaspántok ágyazódtak be az üledékbe. A gerenda mellett szórvány őskori és Árpád-kori (apró kavicsos soványítású, csigavonalas) kerámiatöredéket találtunk.

A kiszögellés felett mintegy 30 m-rel egy kb. 7 m hosszú hajó feküdt. A hajó belsejében egy újkori, mázas cserépedény fülét találtuk. A kiszögellés alatti szakaszon a part menti sodrás csekély, ellenáramlat alakult ki. Ennek köszönhetően az aljzat iszapos, a látótávolság csekély. Ezen a szakaszon két töredékes hajót figyeltünk meg eltemetődve. Találtunk továbbá egy köves foltot, melyről egy török kori fazék peremét emeltük ki. Az iszapos területen további leletek lehetnek eltemetődve.

A hajók – színük alapján – tölgyből készülhettek. A lemért, épebb darabok alapján hosszuk 8–10 m, szélességük 1–1,2 m lehetett. Keresztmetszetük körszelet alakú, a rönk belsejét faragták ki, az oldalfalon további munkát nem végeztek. Keresztmerezítőket, bordákat nem találtunk. Néhány darabnál az oldalfal felső peremén mesterségesnek tűnő lyukat észleltünk. Összességében az együttes egységes jellegű, a szokásos bődönhajóknál nagyobb, de egyszerűbb kialakítású darabokból áll.

Valószínűleg nem véletlen, hogy a legnagyobb koncentrációt az említett kiszögellésnél találtuk. Ez a kiszögellés véleményünk szerint nem természetes eredetű. A gerenda és a deszkák is összefüggésben lehetnek vele.

A leletegyüttes kora és funkciója jelenleg nem határozható meg teljes bizonyossággal. A hajók többsége vélhetően azonos korból származik és összefüggenek a terület használatával. Lehetséges, hogy malmok oldalhajói voltak, vagy híd pontonjai. A kiszögellés lehetett malomgát, hídfő, de egy védett kikötő előtti töltés is. A hajókat másodlagosan is felhasználhatták valamilyen vízi létesítmény építésekor. A leletanyag az őskortól az újkorig szóródik. A leletegyüttes őskori keltezése nem túl valószínű az említett funkciók esetében. Drávatamási határában ugyanakkor török kori őrhely is található (Török-domb). A török kori fazék, illetve a réz kancsó alapján ez látszik jelenleg a legvalószínűbb összefüggésnek.

Munkatársak: Olajos Szilvia, Puskás Norbert (Kékeség Búvár Egyesület).

TÓTH JÁNOS ATTILA

130. Dunaalmás, Faktorok

(Komárom-Esztergom megye) Rő

2005. július–augusztusban hitelesítő feltárást végeztünk a Dunaalmás 0709/6, 0709/2 helyrajzi számú ingatlanokon. A munkára azért volt szükség, mert ez év májusában a fent jelölt terület szomszédságában végzett hitelesítő feltárást során római kori katonai palánktábor árkára bukkantunk, mely a tábort É-ről határolta. Fontos volt a tábor területének behatárolása, hogy kiderüljön, cohors vagy ala állomáshelyével van dolgunk.

A feltárást során egy kutatóárokmal megtaláltuk a tábor É–D-i irányú Ny-i árkát. A tábor K-i árkának kere-

11 Dráva Múzeum adattára 878-92, fotótár 2698-2701. Rózsás M.: Török kori őrhely Drávatamási határában. in: GEREJES I. – KOVÁCS Gy.: Hódoltság régészeti kutatása, 2002.